

Tere, Tõnu!

Mõtlen vaid, täna on minu 70. sünnipäev!

Istun siin oma maja terrassil kiiktoolis, mis on mind truult teeninud juba 80ndate perestroika ajast. Lehitsesin just vana albumit ning pilk jäi peatuma ühel pildil. See foto on tehtud siis, kui me Sinuga nagu tavaliselt karjamaal, oma lapsepõlveparadiisis, täiskasvanuid mängisime. Tol päeval oli Sinu onu Peeter külas oma kallil fotoaparaadiga. Ta ütles meile: „Noh, poisid, tehke nüüd suurte tähtsate meeste nägu pähe!“ Nagu meil juba ei oleks sellised näod ees olnud! Me ju mängisimegi suuri ja tähtsaid mehi, selliseid nagu naabrinaise Malle telekast vahel näha võis. Ainult pintsakud ja lipsud olid puudu! Me olime Sinuga, Tõnu, 65 aastat tagasi ikka parajad marakratid.

Silmitsen seda pilti pikalt. Oh neid 60ndate aastate suvesid! See hetk, mis seal karjamaal on jäädvustatud, oli tähenduslik!

No vaata meid ometigi! Tahtsime näida hirmus targad, tahtsime lugeda raamatuid nagu meie vanemad. Mis siis, et tundsin vaid mõnda üksikut tähte. Mina oskasin lugeda kokku oma nime „REIN“. Sina oskasid veidi rohkem, sest Sinu isa oli kolhoosis tähtsa koha peal ja Sul oli kodus palju rohkem lasteraamatuid kui mul. Mäletad, Sul oli kodus üks aabits. See oli vanema venna oma – peal oli suur A, palju suurem kui poisil seal kaane peal. Otsisime sinuga seda suurt A-d karjamaal ja mujalgi, aga ei leidnud kusagilt. Kõige rohkem meenutas A-d heinarõuk. See lugu meenus mulle siis, kui poeg mind mõned aastad tagasi Saaremaale viis. Nimelt seal on üks suur Õ või Ö, ei saagi täpselt aru. Seisab seal uhkelt. Mõtlen, kui vahva oleks olnud poisikestena seal peal turnida, tähepauna sees kõõluda.

Jah, Tõnu, olid ajad! Olime sinuga ulakad poisid. Aga miks ma Sulle üldse kirjutan? Vaata, Tõnu, olen ikka mõelnud selle asja peale, et kuidas minust ajakirjanik ja suur lugeja sai. Küllap see 1960. aastate suve tegemised saidki otsustavaks. Küllap just see oligi tähenduslik hetk, mis sellel foto peal oli, kus mulle hirmsasti meeldis suure ja targa inimese nägu pähe teha ja raamatut käes hoida. Kujutad Sa ette, et mingi üks tavaline hetk mingil tavalisel päeval võib täiesti juhuslikult mingi mõtte või unistuse meie peas käima lükata? Minu jaoks oligi ilmselt just see märgiline hetk, kui me lauda taga karjamaal mängisime tähtsaid mehi, kes lugeda mõistavad ja loetu üle ikka ja jälle aru peavad. Siis otsustasingi, et minust peab saama üks tark inimene!

Mäletan seda päeva nii hästi, ikka veel! Mina võtsin tookord kodunt kaasa oma lemmiku „Üks rohutirts läks kõndima“. Lugesin Sulle seda ette nagu tõeline poeet. Lugu oli mul peas, nii et teadsin täpselt, millal lehte keerata.

Aga Sina - Sina võtsid ikka oma kodu raamaturiiulilt ühe õige paksu raamatu. Sulle meeldis see raamat, sest selle pealkirjas oli mitu „Õ“-d. Ja Õ oli ju Sinu lemmiktäht. Lehti oli raamatus hirmus palju. Tegime raamatu lahti ning hakkasime lugema.

Sina alustasid ja mina täiendasin. Vaatamata sellele, et sõnu me kokku lugeda ei osanud, kätkes see raamat meie jaoks palju huvitavaid lugusid. Selle raamatu tegelaseks sai meil väike poiss Tõnu, kellel oli kodus mitu hobust ja lambad. Tihtilugu käis Tõnu koos oma vanema venna Reinuga karjas ja siis juhtus neil igasuguseid vahvaid seiklusi. Nii me seal päev otsa lugesime lugusid Tõnust. Aga siis tuli Sinu ema, lõi käed vastu põlvi ja pistis pröökama. Ta võttis raamatu meie käest ära ja pühkis selle

kaantelt olematuid plekke. Me ei saanud tol korral aru, mis häda tal küll ühe raamatu pärast hakkas. Toas riiulil oli ju samasuguseid pakse raamatuid veel mitukümmend.

Mõni aasta hiljem, kui olime suuremad, ja tulin teile kord külla, nägin seda raamatut, mille pärast tookord nii suur pahandus tuli. Võtsin salamisi raamatu riiulilt, sifusin kaant ning lugesin pealkirja. See oli „Tõde ja õigus“, esimene osa. Mõtlesin tookord, et miks on raamatul selline kummaline pealkiri? Kas räägib see valetajatest? Mingist tülist? Siis aga kuulsin samme kõrvaltoast ning panin raamatu ära.

Aastaid hiljem, kui ise koolis seda raamatut lugema pidin, sain teada, millist õigust ajas taga Vargamäe Andres ning kus tema oma tõde otsis. Siis aga saabus aeg, kui tuli oma tõde, oma õigust otsima hakata ning sain aru, et ei ole see sugugi lihtne.

Möödus aastaid kui me peaaegu ei kohtunudki, aga siis tulin kord taas kodukülla ja astusin Sinu poolt läbi. Sinu ema oli küll juba manalateed läinud, aga see raamaturiiul ja see raamat oli ikka veel seal. Mina, kes ma juba Tartus ajakirjanikuna töötasin, astusin taaskord riiuli ette ja võtsin raamatu uuesti kätte. Äkki sain aru, miks Sinu kadunud ema tookord meie peale nii pahanes. Hoidsin raamatut aukartusega käes ning imetlesin selle tiitellehte. Tegemine oli 1926. aasta trükiga. Päris esimese „Tõde ja õiguse“ trükiga! Ja meie, kaks rumalat poisikest, olime selle raamatuga lihtsalt niisama kuskil karjamaa peal lollitanud!

Jah, Tõnu, olid ajad. Meie sinuga tahtsime lugeda juba siis, kui me veel õieti lugeda ei osanudki! Nõukogude ajal panime end järjekorda, et saaks endale riiuli peale järjekordse ENE köite või veel midagi põnevat. Aga nüüd? Tead, Tõnu, ma lähen vahel kohe päris kurvaks. Ei ole enam lastel

karjamaid kus istuda. Ei ole raamatuid, mida pihta panna, et saaks suuri ning tähtsaid inimesi mängida. Ei ole raamaturiiuleidki!

Käisin hiljutil oma pojalt külas. Tal on kaks poega, mõlemad juba parajalt suured, võiks küla peal ringi silgata ja koerust teha, aga ei. Nema istuvad muudkui kumbki oma toas arvuti taga ja ajavad seal mingeid oma asju. Jõime poja ja miniaga elutoas teed ja otsisin pilguga raamaturiiulit. Ei leidnudki. Küsisin, kus raamatud on. Poeg ütles, et kabinetis. Läksin siis vaatama. Aga mis lektüür mulle sealt otsa vaatas - raamatud, kuidas saada heaks juhiks või täiuslikuks abikaasaks, paar mõrvalugu ja Kivirähki „Rehepapp“. Aga mida ei olnud .. ei olnud „Tõde ja õigust“, ei olnud ei Tammsaaret, Lutsu, Kivikast ega teisi suuri autoreid.

Ja siis ma, Tõnu, hakkasin mõtlema oma elu peale tagasi. Ma olin kogu elu väiksest peale raamatuid armastanud. Mina, kes ma hoidsin käes Eesti üht hinnatuimat raamatut juba viieaastaselt, olin kasvatanud oma poja selliseks, kelle kodus ei olnud õiget raamaturiiulitki. Ei saanud Vargamäe Indrekust talumeest - tema püüdlas vaimuelu poole. Aga minu Henrikust ei saa jällegi vaimumeest, tema künnab ärimhehe keerulist tööpõldu. Minu tõde ja minu õigus erines elu ajal Vargamäe Andrese omast, kuid oma eluõhtul tuleb ikkagi vaadata tagasi sama tõdemusega - oma unistusi ja oma soove ei saa edasi kanda järgmistele põlvedele.

Ah, Tõnu, tahaks Sinuga veel kas või kordki istuda kui mitte karjamaal, siis kohvikus. Tahaks kordki elus veel Sinuga koos tunda end olulisena. Aga ei saa ka enam seda, sest Sina, kallid sõber, oled manalateed läinud. Ja mina olen üks vana halliks läinud ätt. Ei ole mind

enam kellelegi vaja. Tööpõli on läbi, laps suureks kasvatatud, naine läinud.

Aga tead, Tõnu — kui tuul mu kiiktooli kiigutab ja lehed kuskil kaugemal sahisevad, tundub vahel, et Sina ikka veel loed kuskil seal, karjamaa ääres, mõnd paksu raamatut, kus pealkirjas mitu Õ-tähte. Ja kui ma nii mõtlen, siis ei tunne ma end enam nii üksildasena. Siis naeratan, avan albumi või sobran oma mälestustes ja mõtlen tagasi kõikidele nendele hetkedele, mida elusaatus nii minu kui Sinu eluraamatusse on kirjutanud.

Kohtumiseni kunagi kuskil kaduvikus!

Sinu hea sõber Rein

*Viide fotole: 56. foto albumis, väikelapsed raamatuga õues, u 1960 suvi.
Viljandi Muuseum SA. <https://www.muis.ee/museaalview/4715633>